

Država i kultura

Rade Kalanj

Filozofski fakultet, Zagreb

Sažetak

Tekst se bavi propitivanjem odnosa države i kulture kao jednim od ključnih, ali dosta zanemarenih pitanja modernog poimanja razvoja. Kulturna je dimenzija uvedena u razvojnu tematiku kao izraz prevladavanja ekonomizma. Gledana iz te perspektive, država nema samo ekonomsku nego i kulturnu ulogu. Za problematizaciju odnosa države i kulture vrlo su relevantne ideje velikog povijesničara i mislioca Jacoba Burckhardta koji je, gotovo idealno–tipski, analizirao dva različita društvena oblika: jedan u kojemu država uvjetuje kulturu i drugi u kojemu kultura uvjetuje državu. No taj je odnos u suvremenom razvoju kompleksniji. Stoga se za njegovo razumijevanje predlažu dva metodičko–disciplinarna motrišta: kulturno–antropološko i sociološko–politološko. Prvo inzistira na integrativnoj funkciji kulture, njezinoj ulozi u oblikovanju moderne države, a drugo se bavi analizom političke moći kao subjekta kulturnog razvoja. Međutim, u suvremenim se uvjetima pojačuje i faktor tržišta, zbog kojeg odnos države i kulture nije više tako dihotomičan kao u tradicionalnoj opreci država/kultura. Stoga tekst pokušava naznačiti kako vladavina tržišta utječe na ponašanje kulturnih aktera i na djelovanje države.

Ključne riječi: država, ideologija, ideološki aparati, integracija, kultura, kulturna politika, kulturni razvoj, kulturna sfera, moć, razvoj, tržište, vladavina

1. BURCKHARDTOVO STAJALIŠTE

I u klasičnim i u suvremenim socijalnoteorijskim razmatranjima država se tematizira kao razvojno pitanje. Njezin je status dvojak: budući da je nastala iz povijesno–razvojnih procesa i da bitno utječe na njihove smjerove, ona je istodobno objekt i subjekt razvoja (Birnbaum/Badie, 1979; Held, 1995; Kalanj, 1998). No analitičko razumijevanje tog statusa tradicionalno se uglavnom svodi na političku i ekonomsku sferu, a to znači na **politički razvoj** (političku funkciju države) i **ekonomski razvoj** (ekonomsku ulogu države). U novijim problematizacijama ta se ograničenost nastoji prevladati skretanjem pozornosti na **kulturnu sferu**. Nastojanje je toliko izrazito da mu se čak počinje pridavati rang »centralnosti« (De Reyna, 1990; Kalanj, 1995). Kulturni je razvoj »otkriven« ne samo kao dimenzija koja nedostaje, nego i kao nadodređujući faktor političke i ekonomske strukturacije. Iz tog je zaokreta proizišlo stajalište da se država, kao razvojno pitanje, ne može promatrati izvan kulturnog horizonta, a da se kultura, kao dimenzija ili nadodređujući okvir političke i ekonomske strukturacije, ne može razvojno analizirati bez njezine povezanosti s ulogom države.

U vrijeme kada se razgrađuju mitovi o klasičnim nacionalnodržavnim tvorbama a kultura ulazi u razdoblje globalne komunikacije, to stajalište može izazvati intelektualni otpor ili barem stanovito čuđenje. Relacija **država/kultura** nikada nije bila osobito popularna. Što više, ona tradicionalno nosi dihotomijski naboj i tumači se kao odnos međusobnog isključivanja. Državni razlog i kulturna kreativnost žive u vječitoj

